

40 ΧΡΟΝΙΑ ΠΑΣΟΚ

**Η ιστορία του ΠΑΣΟΚ είναι
η ιστορία της Μεταπολίτευσης**

Ο Γιάννης Μαυρής καταγράφει την πορεία του κόμματος που ξεκίνησε με στόχο τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της χώρας και σήμερα συμμετέχει σε μια κυβέρνηση που υπηρετεί σκληρές πολιτικές λιτότητας.

Και ένα κείμενο του στενού συνεργάτη του Αν. Παπανδρέου, Τηλ. Χυτήρη, για τη σχέση του ιδρυτή του Κινήματος με τον λαό. = ΣΕΛ. 6-7

Ο βιοπολιτικός κύκλος του ΠΑΣΟΚ

Αποτέλεσε το κέντρο βάρους του κομματικού συστήματος που συγκροτήθηκε σταδιακά, τόσο στην περίοδο της ακμής του, κατά τις δύο δεκαετίες που ακολούθησαν· συνιστώντας, όμως, τώρα χαρακτηριστικό παράδειγμα εκφυλισμού μαζικού αριστερού κόμματος,

Ασκώντας κριτική στη θεωρητική προσέγγιση του R. Michels για τα πολιτικά κόμματα, ο Α. Gramsci γράφει στις σημειώσεις του για τον Μακιαβέλι ότι «Μόνον από τον περίπλοκο πίνακα ολόκληρου του κοινωνικού και κρατικού συνόλου (και συχνά επίσης με διεθνείς επεμβάσεις) θα βγει η ιστορία ενός κόμματος και γι' αυτό μπορεί να πει κανείς ότι γράφω την ιστορία ενός κόμματος δε σημαίνει τίποτε άλλο παρά ότι γράφω τη γενική ιστορία μιας χώρας από μια άποψη μονογραφική, για να προβληθεί μια χαρακτηριστική της πλευρά». Και συνεχίζει: «Ένα κόμμα θα έχει μεγαλύτερη ή μικρότερη σημασία και βάρος, στο μέτρο ακριβώς που η ιδιαίτερη δραστηριότητά του θα έχει βαρύνει περισσότερο ή λιγότερο στον καθορισμό της ιστορίας μιας χώρας» (Α. Γκράμσι, «Για τον Μακιαβέλι, για την πολιτική και για το σύγχρονο κράτος», εκδ. Ηριδανός, Αθήνα, σσ. 43-44).

Του **Γιάννη Μουρούζη***

Η προηγούμενη παρατήρηση ισχύει ίσως περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο κόμμα της Μεταπολίτευσης για το ΠΑΣΟΚ. Η ιστορία του ΠΑΣΟΚ είναι στην ουσία η ιστορία της ίδιας της Μεταπολίτευσης. Δεν πρόκειται μόνον για το γεγονός ότι κέρδισε 6 από τις 15 εκλογικές αναμετρήσεις της περιόδου, συγκέντρωσε 4 φορές πάνω από 3 εκατομμύρια ψήφους (Διάγραμμα 1) ή ότι κυβέρνησε (αυτοδύναμα) τη χώρα το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, συνολικά 20 έτη (239 μήνες). Το ΠΑΣΟΚ συνδέθηκε και εκπροσώπησε διαχρονικά, περισσότερο από κάθε άλλο κόμμα, την ελληνική κοινωνία. Σύμφωνα με μια έρευνα κοινής γνώμης της Public Issue, στις 13 βουλευτικές εκλογικές αναμετρήσεις που μεσολάβησαν από την ίδρυσή του, το 1974, μέχρι την τελευταία εκλογική του νίκη το 2009, το ΠΑΣΟΚ είχαν ψηφίσει, κάποια φορά, 6 στους 10 ψηφοφόρους (61%), ποσοστό που αντιστοιχεί περίπου συνολικά σε 5,5 εκατομμύρια ψηφοφόρους (Διάγραμμα 2Α).

Το ΠΑΣΟΚ δεν είναι πια εδώ

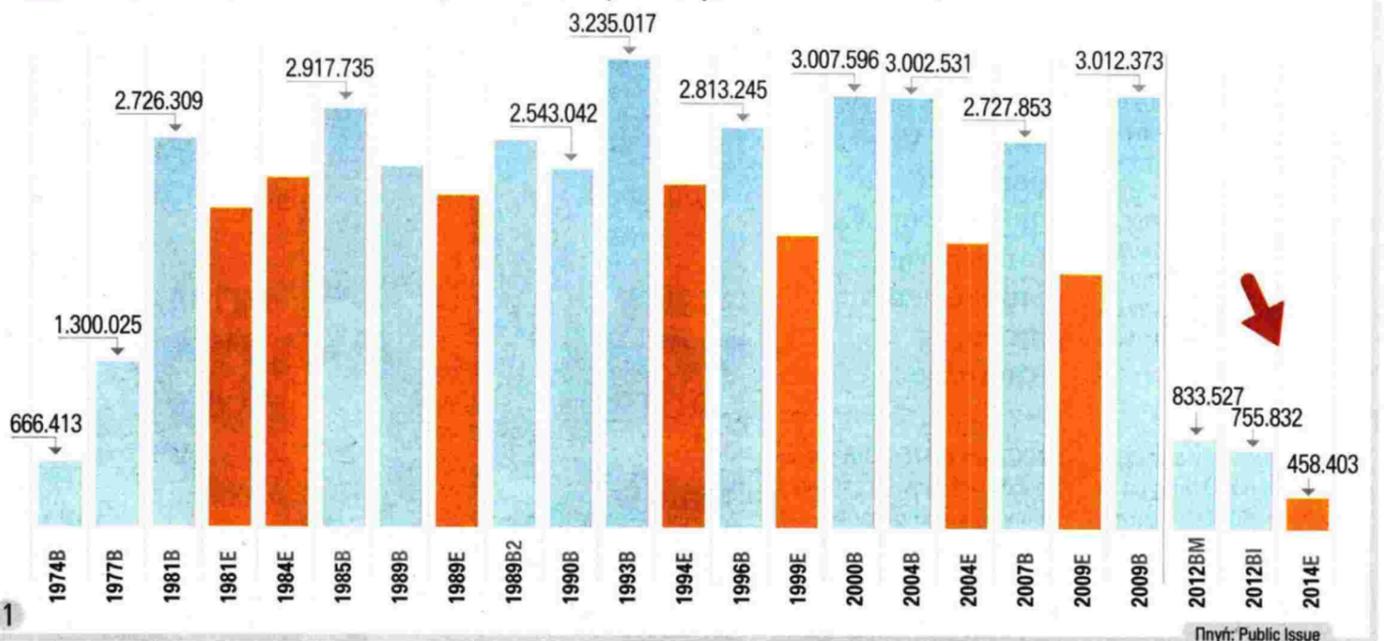
Ο ρόλος του συγκεκριμένου κόμματος υπήρξε παραπάνω από κομβικός. Ηγεμόνευσε στην πολιτική σκηνή της περιόδου, αποτελώντας επί μακρόν το επίκεντρό της. Αποτέλεσε το κέντρο βάρους του κομματικού συστήματος που συγκροτήθηκε σταδιακά, τόσο στην περίοδο της ακμής του, κατά τις δεκαετίες 1970 και 1980, όσο όμως και στην περίοδο της παρακμής του, τις επόμενες δύο δεκαετίες που ακολούθησαν· συνιστώντας, όμως, τώρα χαρακτηριστικό παράδειγμα εκφυλισμού μαζικού αριστερού κόμματος, κοινωνικής αφυδάτωσης, αποϊδεολογικοποίησης, κρατικοποίησης και διαφθοράς.

Με τις διπλές εκλογές του 2012, το ΠΑΣΟΚ τερμάτισε τον βιοπολιτικό του κύκλο, που εγκαινιάστηκε στις 3 Σεπτέμβρη του 1974.

Η ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ, 1974-2014

Ψήφοι στις βουλευτικές εκλογές και στις ευρωεκλογές

Υπό την ηγεσία του τρίτου αρχηγού του, του μοιραίου Γ. Παπανδρέου, τιμωρήθηκε σκληρά -διόλου τυχαία περισσότερο από ό,τι η Ν.Δ.- για την προσφυγή της Ελλάδας στο ΔΝΤ και την υπογραφή του πρώτου Μνημονίου, δύο χρόνια πριν. Το 2010 ήρθε σε ανοικτή και οριστική ρήξη, όχι μόνον με τα κοινωνικά στρώματα τα οποία εξέφραζε επί μακρόν, αλλά και την ιστορικά διαμορφωμένη πολιτική και ιδεολογική του ταυτότητα. Κατάφερε να εξαυλώσει ολοκληρωτικά τη θετική εικόνα που διατηρούσε για το ίδιο, ως κόμμα της διακυβέρνησης, η ελληνική κοινωνία πλειοψηφικά ακόμη και στη δεκαετία του 2000. Το 2000, το 58% των πολιτών αποτιμούσε θετικά τη συνεισφορά του ΠΑΣΟΚ στη διακυβέρνηση της χώρας και μόνον 32% αρνητικά. Μια δεκαετία μετά, η εικόνα αυτή είχε πλήρως αντιστραφεί. Το 2011, τα 2/3 (66%) του εκλογικού σώματος την είχαν πλέον απαξιώσει συνολικά, προαναγγέλλοντας αυτό που θα συμβεί έναν χρόνο μετά (Διάγραμμα 2B, στοιχεία VPRC & PI).

Οι ίδιες οι κοινωνικές δυνάμεις («οι μάζες», για να θυμηθούμε έναν ντεμοντέ όρο), οι οποίες, μετά τη δικτατορία, πίστεψαν σε αυτό, ταύτιστηκαν μαζί του και το στήριξαν πολιτικά-εκλογικά επί 35 χρόνια, οι ίδιες το εγκατέλειψαν, διαρρηγνύοντας τη σχέση εμπιστοσύνης που είχε οικοδομηθεί τόσο στη θυελλώδη περίοδο της πρώιμης Μεταπολίτευσης, όσο και μετά το

1981, με μοχλό τη διακυβέρνησή του.

Από τις βουλευτικές του Οκτωβρίου του 2009, όταν ο ΓΑΠ επέστρεψε θριαμβευτικά στην εξουσία, με ποσοστό 43,9% και μέσα σε 30 μήνες απώλεσε 2,2 εκατ. ψήφους, αριθμός που αντιστοιχεί στο 31% του εκλογικού σώματος (των ψηφισάντων) του 2009. Ως ποσοστό (13,2%), οι μόλις 756.000 ψήφοι του Ιουνίου (Διάγραμμα 1), αποδείχθηκε χαμηλότερο ακόμη και από εκείνο που πήρε όταν πρωτοεμφανίστηκε το 1974 (13,4%). Πρόκειται για τη μεγαλύτερη εκλογική μετατόπιση που παρατηρήθηκε ποτέ στη μεταπολιτευτική εκλογική ιστορία της χώρας.

Η κοινωνική αποδυνάμωση του συγκεκριμένου κομματικού χώρου δεν τερματίστηκε με τις εκλογές. Αντιθέτως, έπειτα από αυτές επιταχύνθηκε. Το πολιτικό αποτέλεσμα της ιστορικής εκλογικής συντριβής του ΠΑΣΟΚ, το 2012, αλλά και της συγκυβέρνησης με τη Ν.Δ., ήταν η περαιτέρω αποδόμηση παραδοσιακών ψηφοφόρων του.

Η πρωτοφανής απόφαση για κατάργηση της οργανωτικής δομής του κόμματος, που επιβλήθηκε αιφνιδιαστικά λίγες μέρες μετά τις εκλογές, επισφράγισε τον εκφυλισμό και τη διάλυση της ιστορικής μεταπολιτευτικής κομματικής μορφής.

Το κομματικό μόρφωμα που υφίσταται μετά το 2012, το ΠΑΣΟΚ του Ευάγγ. Βενιζέ-

λου, διατηρεί μόνον το κέλυφος του ιστορικού κόμματος. Η «ασυνέχεια», σε σχέση με τις προηγούμενες μορφές οργάνωσής του είναι προφανής. Πρόκειται πλέον για έναν περιορισμένο αριθμό στελεχών, τα οποία απασχολούνται στις διάφορες βαθμίδες του κρατικού μηχανισμού και για τους εναπομείναντες παραδοσιακά ταυτισμένους ηλικιωμένους ψηφοφόρους, σε περιοχές προπύργια «εκτός των τειχών»· για ένα ελάχιστο -σε σύγκριση με το ένδοξο κομματικό παρελθόν- ποσοστό κοινωνικής-εκλογικής επιρροής που πιθανότατα θα συμπιεστεί περαιτέρω στις επόμενες βουλευτικές εκλογές. Ταυτόχρονα, σε στοιχειώδες οργανωτικό επίπεδο, εξακολουθεί να κινητοποιεί τοπικά μερικές δεκάδες χιλιάδες «μέλη και φίλους», όπως συνέβη με την εκλογή των Νομαρχιακών Επιτροπών τον Μάρτιο του 2013. Στη διαδικασία για την ανάδειξη των εκπροσώπων του κόμματος πήραν μέρος μόλις 112.016 μέλη και φίλοι του υπολειπόμενου ΠΑΣΟΚ (Διάγραμμα 3).

Η συζήτηση για το ΠΑΣΟΚ

Οι πρόσφατες ευρωεκλογές (Μάιος 2014) έδειξαν ότι η τάση συνεχίζεται. Το υπό τον διακριτικό τίτλο «Ελιά-Δημοκρατική Παράταξη» ΠΑΣΟΚ έλαβε μόλις 458.403 ψήφους (8% στο συρρικνωμένο λόγω αποχής εκλογικό σώμα). Ο αριθμός αυτός αντιπροσωπεύει μόλις το 15% της δύναμης του 2009! Υπολείπεται δε και κατά 200.000 ψήφους της απήχησης του 1974 (Διάγραμμα 1)!

Η θεωρητική συζήτηση σχετικά με τη φύση και τον χαρακτήρα του ΠΑΣΟΚ υπήρξε από την αρχή της εμφάνισής του και διαιρεμένη και πολωμένη. Στην πρώιμη μεταπολιτευτική εποχή, η τάση να αποδοθεί η συγκρότηση του ΠΑΣΟΚ και η απήχηση του στην

Η πρωτοφανής απόφαση για κατάργηση της οργανωτικής δομής του κόμματος, που επιβλήθηκε αιφνιδιαστικά λίγες μέρες μετά τις εκλογές, επισφράγισε τον εκφυλισμό και τη διάλυση της ιστορικής μεταπολιτευτικής κομματικής μορφής

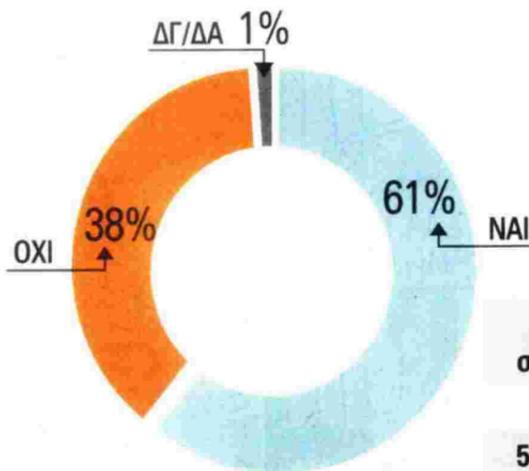
και η Μεταπολίτευση

δεκαετίες 1970 και 1980, όσο όμως και στην περίοδο της παρακμής του, τις επόμενες κοινωνικής αφυδάτωσης, αποϊδεολογικοποίησης, κρατικοποίησης και διαφθοράς

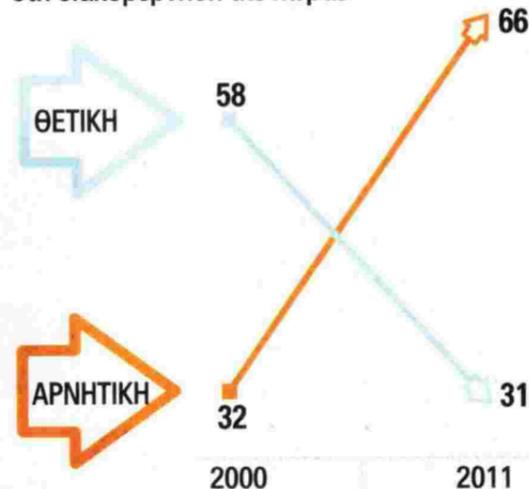
Ψήφος στο ΠΑΣΟΚ (1979-2009) & αξιολόγηση της συνεισφοράς του (2000-2011) Πανελλαδικές έρευνες κοινής γνώμης (2000, 2011)

Εχουν ψηφίσει ΠΑΣΟΚ από το 1974
(Από το 1974 έως το 2009)

Προβολή στον πληθυσμό 18 ετών+
5.492.000 άτομα
(5.191.000 - 5.793.000)

Γνώμη για τη συνεισφορά του ΠΑΣΟΚ στη διακυβέρνηση της χώρας

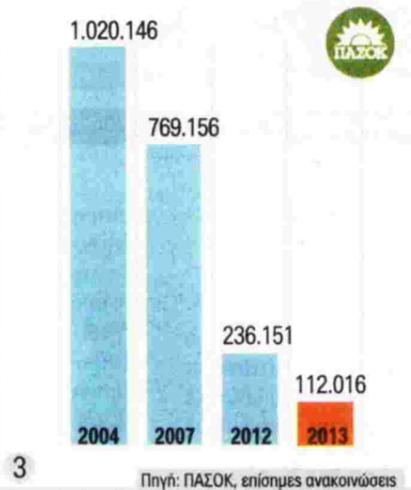
Πηγή: Public Issue

ηγετική προσωπικότητα του Α. Παπανδρέου κυριάρχησε παραδοσιακά στις αναλύσεις γι' αυτό. Από εκεί πήγασαν και οι θεωρητικοποιήσεις για τον αυταρχικό και αρχηγικό χαρακτήρα του, αλλά και η τοποθέτησή του στον χώρο των λαϊκίστικων κινήσεων (όπως αυτά της Α. Αμερικής). Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι πολλά από τα χαρακτηριστικά που του αποδόθηκαν δεν απέχουν από την πραγματικότητα. Οι ερμηνείες όμως που επιβλήθηκαν παρέμειναν ανεπαρκείς.

Υπερτονίζοντας τη χαρισματική προσωπικότητα του Α. Παπανδρέου, υποτίμησαν τις οργανικές σχέσεις που κατέκτησε το ΠΑΣΟΚ στους μισθωτούς εργαζόμενους και σε μεγάλες μερίδες του αγροτικού πληθυσμού της χώρας. Παραγνώρισαν τη μαζική κομματική οργάνωση που συγκρότησε με ταχύτατους ρυθμούς, τη συμπύκνωση στον αρχικό πολιτικό-ιδεολογικό λόγο του ΠΑΣΟΚ των συστατικών στοιχείων της ιδεολογίας των λαϊκών τάξεων στη μετεμφυλιακή Ελλάδα, και τέλος την ιδεολογική-πολιτική διαπάλη για την ηγεμονία στο εσωτερικό του.

Η ανάδυση και η παγίωση του ΠΑΣΟΚ στη Μεταπολίτευση δεν υπήρξε ούτε ευθύγραμμη ούτε ανώδυνη και χωρίς αντιφάσεις διαδικασία. Ως κόμμα εξέφρασε τα νέα δεδομένα της πολιτικής σκηνής που μετά την πτώση της δικτατορίας είχε μετατοπισθεί αριστερά: διάλυση των παλαιών πολιτικών κομμάτων, κατάργηση της μοναρχίας, εμπέδωση του κοινοβουλευτισμού και του κράτους δικαίου, διάσπαση της Αριστεράς, ανάγκη ανανέωσης του πολιτικού προσωπικού, αλλά και σε μια, επίσης, διαφορετική διεθνή συγκυρία: εμφάνιση κινήσεων κοινωνικής αμφισβήτησης, άνοδος της Αριστεράς στην Ευρώπη, προοπτική διακυβέρνησης, άνθηση αντιιμπερια-

Η συμμετοχή των μελών και των φίλων του ΠΑΣΟΚ στις εσωκομματικές διαδικασίες, 2004-2013

Πηγή: ΠΑΣΟΚ, επίσημες ανακοινώσεις

λιστικών κινήσεων. Στις νέες συνθήκες της Μεταπολίτευσης, το ΠΑΣΟΚ θα υπάρξει όχι ως «κεντρώο» κόμμα, αλλά ως σοσιαλιστικό και, μάλιστα, ιδιαίτερα ριζοσπαστικό.

Σήμερα, αντιθέτως, με δεδομένη τη νεοφιλεύθερη μετάλλαξη του ΠΑΣΟΚ -σημείο τομής σε αυτή τη διαδικασία αποτέλεσε η διαδοχή του Α. Παπανδρέου από τον Κ. Σημίτη και η επικράτηση στην εσωκομματική σύγκρουση του εκσυγχρονιστικού ρεύματος (1996)-, την απορρόφησή του από το κράτος, τη διαφθορά του μεγαλύτερου πυρήνα των ηγετικών του στελεχών, τις ευθύνες του για τη χρεοκοπία της χώρας και την υπαγωγή της με βασική ευθύνη του στα μνημόνια, η δαιμονοποίησή του γίνεται εύκολα αποδεκτή και η

καταδίκη του θεωρείται αυτονόητη.

Η πολιτική εξαφάνιση του ΠΑΣΟΚ που προκάλεσε το Μνημόνιο δημιούργησε πρώτη φορά μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αντικειμενικές πολιτικές δυνατότητες, για την διαμόρφωση ενός νέου μαζικού κόμματος της Αριστεράς. Η εκλογική ανάδειξη του ΣΥΡΙΖΑ σηματοδότησε το τέλος της εποχής ηγεμονίας του ΠΑΣΟΚ και την πολιτική επανεμφάνιση της Αριστεράς, πρώτη φορά ύστερα από περιθωριοποίηση πολλών δεκαετιών. Ουσιαστικά, ο ΣΥΡΙΖΑ διαδέχθηκε το ΠΑΣΟΚ στην εκτροπή του μεγαλύτερου τμήματος του λαϊκού κοινωνικού μπλοκ της Μεταπολίτευσης.

Ωστόσο, η Αριστερά δεν πρέπει να υποκλιθεί σήμερα στην ιδεολογική επίθεση, που διεξάγεται με όχημα το στρατευμένο σχήμα του «εθνο-λαϊκισμού», κατά της «κληρονομιάς» του ΠΑΣΟΚ- επίθεση, η οποία στοχεύει στη συσκότιση της πραγματικής ιστορίας της Μεταπολίτευσης. Ο εκφυλισμός και η οριστική πολιτική χρεοκοπία του ΠΑΣΟΚ εξυπηρετεί την προσπάθεια ιστορικής αναθεώρησης και παραχάραξης. Χρησιμοποιείται από τους κέρβερους-προπαγανδιστές του νεοφιλελευθερισμού για την απαξίωση συνολικά των μεταπολιτευτικών κομμάτων και του κοινοβουλευτισμού, τη νομιμοποίηση της αυταρχικής αναιρέσης των πολιτικών και κοινωνικών κατακτήσεων, που επέβαλε η «σοσιαλδημοκρατική» διαχείριση του ΠΑΣΟΚ, μετά το 1981.

Η γκραμισιανή ρήση ισχύει και αντίστροφα. Όπως θα (αποδεχθούμε να) «διαβάσουμε» σήμερα την ιστορία του ΠΑΣΟΚ, θα (αποδεχθούμε να) «διαβάσουμε» και την ιστορία της Μεταπολίτευσης.

* Πρόεδρος και διευθύνων σύμβουλος της Public Issue
www.mavris.gr, www.publicissue.gr

Ο Ανδρέας και ο λαός

Υπήρχε μια ειδική σχέση. Το γνώριζαν όλοι. Τον ονόμαζαν χαρισματικό. Αυτή ήταν η καλή εκδοχή. Οι πολιτικοί του αντίπαλοι τον έλεγαν δημαγωγό και λαϊκίστη. Γεννάται το ερώτημα «Τι σχέση πρέπει να έχει ο πολιτικός με τον λαό;». Ο Ανδρέας Παπανδρέου ήταν ξεκάθαρος: «Ο λαός είναι ο ισχυρότερος παράγων στη Δημοκρατία». Στις όποιες επιφυλάξεις, απαντούσε: «Η πολιτική δεν είναι μετέωρη, ούτε βγαίνει από παρθενογένεση, πάντα κάπου στηρίζεται. Άλλοι την στηρίζουν στον ξένο παράγοντα ή στην οικονομική ολιγαρχία ή στα σώματα ασφαλείας, εμείς στηριζόμαστε στο

λαό και το εννοούμε». (Πολλοί - και σοβαροί- συγχέουν τον λαό με «το κοινό» που είναι υποκατάστατο, δημιουργημένο των μέσων ενημέρωσης.) Μια μέρα τον είδα πολύ ανήσυχος, κάτι έτρεχε με το θέμα της Κύπρου. Τον ρώτησα. Απάντησε θυμωμένα: «Πιέζουν, τους είπα ότι δεν συμφωνώ, αν επιμεινούν, θα παρατηθώ, υπάρχουν και οι εκλογές». Επειτα από καιρό του το θύμισα. Με φανερό ικανοποίησή μου είπε: «Δεν μου ξανάπαν κουβέντα, φαίνεται το άφησαν». Και συμπλήρωσε: «Τουλάχιστον για την ώρα».

Του Τηλέμαχου Χυτήρη

Για τον Ανδρέα Παπανδρέου ο λαός ήταν όπλο διαπραγμάτευσης, η τελευταία προσφυγή. Ακόμα κι όταν ο λαός έκανε λάθος -πολλές φορές κάνει-, ήταν απόλυτος: «Φταίει οι πολιτικοί». Κατηγορούσε τους πολιτικούς που απέφευγαν τον λαό, που τον υποτιμούσαν, που ήθελαν να κυβερνούν απ' υψηλού, από τα γραφεία και τα αξιώματά τους, τα οποία όμως είχαν λάβει «εν ονόματι του λαού»! «Για να είσαι πολιτικός, πρέπει να είσαι μάχιμος», έλεγε. Στις μεγάλες συγκεντρώσεις ήταν ο εαυτός του, αναβαπίζονταν, ό,τι έλεγε το πίστευε, γι' αυτό είχε ανταπόκριση. Συζητούσε με τον κόσμο. Γνώριζε τον σφυγμό του. Δεν υποδούταν, όπως τον κατηγορούσαν. Εξάλλου, το ψεύτικο ενστικτωδώς απορρίπτεται. Ήταν διαφορετικός, κι αυτό το εξέπεμπε. Από τη σύγχρονη και περιπετειώδη ιστορία μας, υποστήριζε με θαυμασμό τη δημιουργία και τη δράση του ΕΑΜ, θεωρούσε ότι «ήταν η υψηλότερη στιγμή του λαού μας». Το ΠΑΣΟΚ για τον Ανδρέα Παπανδρέου εκεί αποσκοπούσε, σε ένα μεγάλο προοδευτικό-πατριωτικό Κίνημα. Το κατάφερε τα πρώτα χρόνια της Κυβέρνησης της Αλλαγής. Η συμμετοχή ήταν πρωτόγνωρη.

Υπεράσπιζε το ΠΑΣΟΚ, το πολιτικό του δημιούργημα, μέχρι την τελευταία στιγμή της ζωής του, «χωρίς αυτό, δεν είμαστε τίποτα», και καλούσε όλους στην ενότητα και τη διαφύλαξή του, πράγμα που τελικά δεν έγινε. Οι αιτίες πολλές. Δεν διέθεταν όλοι τις ίδιες πολιτικές αξίες, ούτε βεβαίως τις ίδιες ικανότητες με τον προπάτορά τους. Οι καιροί άλλαξαν, λένε πολλοί. Ναι, αλλά η σχέση λαού και πολιτικής είναι ένα ζητούμενο. Ιδιαίτερα στις μέρες μας που οι αποστάσεις από τον λαό έχουν πολύ μεγαλώσει, αν δεν έχουν διαρραγεί, πράγμα επικίνδυνο για τη Δημοκρατία, τη συνοχή της κοινωνίας και εντέλει τη χώρα.

Ο Ανδρέας (όπως τον αποκαλούσαν όλοι, καθόλου τυχαία) είχε τον τρόπο του με τον λαό και οι αναρρήσεις δεν πείθουν. Μάλλον συνηγορούν στην εκκωφαντική αδυναμία του σήμερα και στην απαξίωση πολιτικής και πολιτικών, που όλοι ζούμε.